

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Hieronymi Dandini Cæsenatis E Societate Iesv De Corpore
Animato Lib. VII.**

Dandini, Girolamo

Parisiis, 1611

Digressio 2. De medio demonstrationis; ad textum Commentarij 19.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95641](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95641)

Non circulum, sed regressum in se esse.

Verum enim verò cum affirmaverit quoq. quid est ad accidentia cognoscenda vtile esse, ob ambulationem quandam & circulum fatetur esse Themistius. At duobus modis respondeat Philoponus. Primum quidem non eadem esse accidentia, ex quibus definitio colligitur, quaque rursus ex definitione ostenduntur. Definitio namque ex perspicuis & manifestis colligitur accidentibus; quae autem manifesta non sunt, ex definitione ostenduntur. Deinde verò eadem quidem esse accidentia; non ad idem tamen regressum fieri. Quonia ex accidentibus hanc esse collegimus huius rei definitionem, at ex definitione non ostendimus accidentia esse (hoc enim est notum) sed cur sint. Sanè Philosophus de eisdem accidentibus loqui manifestum est. Posterior autem responsio tunc Aristotelis consentanea est, qui propterea nec circulum faceret, què in analyticis ostenderat in scientijs locum non habere, non absolute dixit definitionem vtile esse ad accidentium cognitionem, sed ad cognoscendam causam cur ea substantijs insint: ut nimirum definitione inuenta confici demonstratio possit, qua cur insint ostendatur, quod sensu antea non cognoscatur. Tunc omnem tollit difficultatem, quoniam non est regressus ad idem, sed ad aliquid aliud quod ignoratum antea erat: & utraque ratio ex notioribus ad ignotiora procedit. Nam in 1. quoq. Phys. li. tex. 1. Scientia cognitionem ex causis ducendam esse asseruit idem Philosophus; & mox in tex. 2. & 3. eas ex notioribus nobis inuestigandas esse: eodemq. modo ex accidentibus notis inuestigatur definitio, rursusq. ex ea inuenta tanquam ex causa accidentium scientia instituitur.

TEXTVS.

Polus id est a modis, quos non dicitur, non videtur.

Omnis namque demonstrationis principium quid est?

COMMENTARIVS XIX.

Causam quidem exponit cur definitio conferatur plurimum ad accidentia propria cognoscenda: sed simul causam quoque complectitur, cur ex proprijs accidentibus manifestis essentia definitio sit perquirenda. Demonstrationis enim principium definitio est, demonstrationeq. proprietates scientiaria ratione cognoscimus atque essentiam inesse ostendimus. Itaque tunc ex definitione proprietates cognoscuntur, tum ex proprietatibus definitio antea inuestiganda est, ut mox ex inuenta definitione demonstrantur. Digressio prima. De medio Demonstrationis.

Essentia est definitio duobus modis considerari.

Sed etiam atque etiam considerandum est quod ait, Demonstrationis omnis principium esse quid est. Hoc nimirum est medius terminus, qui tanquam ratio coniungendorum extremorum quaeritur. Ideoque aliquid esse debet, quod sit causa cur maius extremum insit minori. Essentia rei principium est & causa suarum proprietatum: duobusq. modis consideratur: tum in se, ut suos gradus essentialia dicit, tum per ordinem ad proprietates; quarum principium est & causa. Et definitio quoque quae essentiam explicat, tum consideratur ut definitio est & essentiam per se spectatam indicat, facitque cognoscere quid res sit, tum ut continet causam, cur illi proprietates insint.

Demonstrationis maiorem definitionem.

Ergo definitio, non ut est definitio, sed ut proprietatis maiorisve extremi causa, demonstrationis medium fuerit. Demonstratio namque medium quaerit, quod sit causa, quia quod demonstratur, oportet scire per causam; & scire est res per causam co-

gnoscere: per causam in qua non modo cognitionis, sed etiam rei, quia debet esse causa, ob quam res sit; hoc est causa prior natura, & quae producat rem: & causa propria & adaequata, quia haec sola est, per quam res est & cognoscitur necessarium esse; & sola potest facere propositiones vniuersales esseque definitio; cum definitio ex proprijs constet & cum re definita reciprocetur, hocque Philosophus voluit, cum in 1. lib. de Posteriori Analyti tex. 1. 8. & 11. idem dixit esse quid & propter quid; & in omni quaestione quaerit medium, atque ex omni causarum genere confici demonstrationem posse. Haec enim omnia demonstrationis medium ostendunt esse causam ut est causa. Deinde si in demonstratione soluitur quaestio cur res sit, sane qui quaerit cur res sit, causam quaerit. Quare cum in demonstratione accipitur definitio, non accipitur ut explicat quid & est definitio (illud enim alia est quaestio, quam cur sit, haecque diuersum a demonstratione instrumentum, quod in prima mens functione versatur) sed ut vindicet causam cur sit.

Demonstrationis quoque obiectum proprietatis est, quae per aliquam causam subiecto inest, per eamque demonstrari debet: causa verò essentia est. Quod sit, ut supra in demonstratione definitio tota non accipitur, sed ea sola pars, quae proprietatis est causa: quoniam non accipitur ut definitio, sed ut causa. Si enim acciperetur ut definitio, acciperetur tota: & aut acciperetur definitio proprietatis aut definitio subiecti: utraque verò explicaret quidem quid proprietatis sit, quidve subiectum, at neutra proprietate inesse curve insit ostenderet. Dumque in 2. notato lib. eorum exemplum adfertur, in quibus idem est, quid & propter quid, & in quibus dum cognoscitur, quid, cognoscitur etiam propter quid, exemplum semper adfertur, quod rei causam continet: quia nimirum definitio si demonstrationem ingrediatur, eatenus tantum ingreditur, quatenus est causa. Non in qua causa subiecti, sed proprietatis: quippe proprietatis non subiecti quaeritur causa: quaeriturque, proprietates est subiecto inherens, & medium est quaeritur medium: & in tex. 8. & 2. eiusdem libri medium dicitur esse ratio, id est, causa maioris extremi: atque in hoc ipso tex. 11. cuius nunc interpretationem facimus, illud ipsum quid asseritur demonstrationis esse principium, quod vtile esse dixerat ad cognoscendas eorum causas, quae substantijs accidunt. Essentia enim ut est causa, cur proprietates insint subiecto, demonstrationis medium est: ut autem proprietates, accedens est & velut illud aliquid, sic essentiae cognitio ad cognitionem quoque naturae proprietatis non parum habet momenti. Utrumque definitio praestat, alterum ut causa, alterum ut definitio.

Itaque perfecta demonstrationis medium fuerit efficiens causa aut etiam finalis: siquidem ad ostendendam proprietatem adhibetur definitio essentiae ut causa illud efficiens est, aut finalis. Potius tamen efficiens. Nam et si subiecta dicatur esse accidentium finis, & essentia proprietatum, quatenus tamen in demonstratione accipitur ut medium efficiens potius est: quod ea sit, propter quam proprietates insint. Eiusmodi tamen efficiens causa est, quae formalis quoque sit comparatione subiecti, & quoque etiam modo proprietatis, dum & plurimum confert ad cognoscendum quid proprietatis, & per illam proprietates definitur.

Etenim quae diuersa est naturarum conditio, tam diuersae definitiones existunt. Naturarum prima est substantia, quae ut est per se & propter se, nec vlla habet essentiam suam aut existentiam causam, sic ab aliquo extrinseco definitur ex proprijs. At accedens cum eiusmodi naturam habeat, quae alterius quidam sit & in altero

Demonstratio non est definitio quae

Demonstratio non est definitio quae

in altero haret & propter aliud, ex cuius principijs oritur; etsi propriu genus habere possit, differentia tamen accipit a subiecto; ideòq. est accidens tale; distinctum ab alio, quia hoc aut illo modo est quid alterius. Vnde diuersæ accidentiū relationes ad substantiā prodeunt; quæ cū nullius determinati generis sint, transcendentes vocantur. Quodq. causa est, vt accidens subiecto insit, illius quoq. naturæ & essentia est causa: atque illius maximè naturā explicabit. Nam si res vnaquæq. ita cognosci debet vt est; ex sola illa causa cognoscetur, cur & quomodo sit quid alterius. Nec solū id, quod est causa, cur accidens subiecto insit, efficiens causa erit, quæ inesse faciat; sed quoquo etiā modo formalis, quia est existentia & essentia accidentis causa, qua posita vel ablata ponitur vel aufertur accidens: quemadmodū in substantijs forma est ex qua suū esse speciei & perfectū, & ideò cognitionē habet. Sic ab eadē illa causa accidens & habet quid, quatenus est quasi formalis causa naturā illius explicans, & propter quid, quatenus est efficiens vt subiecto insit.

*De substantia
duæ solæ
quæstio-
nes.*

Quæ cū ita sint, duæ tantū in substantia quæstiones locū habent, an sit & quid sit. Cū enim alteri nō insit, quæri de illa non potest, qualis sit & cur sit: quoniā hæc inherentiā supponūt, quæ in substantia non est. Quære si quæras, an homo sit risibilis, quæ qualitatē est quæstio, & currisibilis sit, non quæris de substantia vt substantia est, sed vt illi accidentia insunt: nimirum quæris an insit homini risibilitas, & cur insit, quod est quære de accidente, non de substantia. Immo nec duarū priorum quæstionū habet propriè substantia causam. Quia nec habet causam cur sit, à se distinctam: existentia siquidē causa est quiditas, quæ est ipsamet substantia, neque ipsius quiditatis vlla est causa. Quocirca substantia nulla est propriè demonstratio, quia demonstratio eius est, quod inest alteri & habet causam, cū sit cognitio per causam. Sed illius propriè definitio est, quæ simplex quidpiā requirit, quod absq. causa per solam mentis intuitionē cōprehendatur. Estq. instrumentorū sciendia qua partitio, dū definitio substantiarū est propria, & accidentiū demonstratio: quod ille simplices sunt naturæ & absq. causa, hæc cū illis per causā coniūctā.

*De acci-
dente om-
nes qua-
tuor.*

At verò in accidente omnes quatuor quæstiones esse possunt. Si enim accidens cōsideretur per se, quæri potest an sit & quid sit, vt autem subiecto inest, quod sit seu quale sit, & cur sit. Etsi coincidat an sit & quod sit, quoniā accidentis esse est inesse. Et quid itē sit & cur sit, quia eadem causa, quæ vt efficiens ostendit cur sit, est quasi formalis & indicat quid sit. Vnde illud in tex. 1. lib. 2. Posterioris resolutionis, In omnibus quæstionibus quæri mediū seu causam. Adfertur enim inherentiā causa, quæ causa est & mediū quæstionis an sit & quod sit, cū quæ illa ipsa sit causa cur sit & explicet quid sit, duabus quoq. reliquis satisficit quæstionibus, cur sit & quid sit. Itaq. in omnibus quæritur mediū: quia cū quæritur an accidens sit, nimirum quæritur an sit causa cur insit: quippe accidens nō inest nisi per causam, & ideò quæritur etiā an sit causa quod sit. Quibus cognitis cū quæritur cur sit & quid sit, quæritur quænam sit illa causa, eaq. cognita & habetur quid & cur. Duæ tamen præsertim in accidentibus spectantur, quæstiones, quod & cur. Et enim an sit & quid sit, magis eorū videntur propriæ, quæ nec insūt alteri, nec essentia suæ aut exte-

*Quomodo
in omni-
bus me-
diū qua-
ratur.*

stentia causam habent. Accidentiūq. nō est propriè definitio, quia non possunt ex se ipsis cognosci: sed demonstratio, quia cognoscitur per causā. Contrā substantiarū demonstratio non est; quia causā nō habent: sed definitio, quia ex se sunt, cognosciturq. ex se ipsis possunt.

*Substantia
definitio,
accidentis
demonstratio.*

Ceterū causa, ex quibus accidentia probatur, pro accidentiū diuersitate diuersa sunt. Quædā enim accidentia sunt veræ proprietates, quæ à natura subiecti, vel tota vel parte, siue formali, siue materiali pendent. Alia non item, semper tamen vel plerūque insunt quæ licet aliquam habeant extrinsecam causam, à natura tamen subiecti quoque pendent. Vt Eclypsis lunæ, quæ extrinsecè quidem ex terræ interpositione oritur, à lunæ tamen natura pendet, quæ lumen ex se non habet sed à sole accipit, estq. minor. quā terra, & ad eò illi propinqua, vt terræ vmbra ingrediatur. Potissima quidē certè demonstratio iudicatur ea, quæ tū verā proprietatē, tum eā quæ ex forma oritur, demonstrat: & ideò mediū accipit subiecti formā, quæ proprietatis est causa. Secundum hanc ea est, quæ materialem proprietatem ostendit, vel ex necessitate materiæ, vel ex fine & ex fine magis, quoniā potissima necessitatis materialis causa est finis, vt in 2. Physic. lib. traditur. Postremum locum demonstrationibus illis damus, quæ proprietatem colligunt, quæ ex causa extrinseca pendent.

*Parti dei
monstra-
tionis mediū.*

Iraque cum demonstrationis medium dicitur esse forma seu definitio subiecti vt est proprietatis causa, de potissima intelligas demonstratione. Quoniā cum demonstrationis huiusce mediū oporteat esse indemonstrabile, sola subiecti definitio eiusmodi est. Proprietatis autē definitio vt causā habet in subiecto, sic mediā propositionē facit, quæ per priorē demonstratur, & in primo Posterioris Resolutionis libro tex. 22. & lib. 2. tex. 10. dicitur esse demonstrationis conclusio. Immo si proprietatis definitio accipiatur, peretur sapè principiu: quod ea definitio æquæ ac proprietatis ipsa ignota sit. Et cū quæstio quid sit supponat quæstionē an sit, dū demonstrandū suscipitur proprietatē inesse subiecto, nō potest vt notū accipi quid seu definitio ipsius. Si ergo prima proprietatis demonstratur, sola subiecti definitio erit mediū. Quod si probentur alia, quæ illius interuētū ex subiecti essentia oriuntur, subiecti definitio per priorē proprietatē determinabitur, aut certè per ordinē ad illā accipietur. Vt enim proprietates ceteræ illius interuētū ex essentia oriuntur, ita per illam cognosci debet: semperq. proprietatis ostendendæ propria & adæquata causa proponetur. Atq. in demonstratione cognoscetur quid sit & cur sit, etsi quid sit nō demonstratur, sed ex demonstratione colligatur. Quid in quā sit & cur sit, nō subiectū, sed proprietatis: quia hæc cognoscuntur ex medio, quod est definitio subiecti: & vtrūq. de eodē cognoscitur, cū idē sit cognoscere quid sit & cur sit: cognoscitur autē cur sit proprietatis, de eadē igitur cognoscitur etiā quid sit. Quod plurib⁹ in Analyticis explicatur. Etsi enim mediū sit definitio subiecti, mediū tamē nō est neque i demonstratione accipitur vt definitio est, sed vt proprietatis causa: neq. substantia definitur formaliter per suarū proprietatū causā, quod secundariū est & accidentariū, sed per suos grad⁹ essentielles. At quoniā proprietatis cognoscitur formaliter per suā causā, definitio illa vt causā proprietatis cōtinet aptissima est ad illius quid explicandū. Mediū

*Demonstratio
potissima
mediū de-
monstratio
subiecti.*

Atque cum demonstratio subiecti vt est proprietatis causa, de potissima intelligas demonstratione. Quoniā cum demonstrationis huiusce mediū oporteat esse indemonstrabile, sola subiecti definitio eiusmodi est. Proprietatis autē definitio vt causā habet in subiecto, sic mediā propositionē facit, quæ per priorē demonstratur, & in primo Posterioris Resolutionis libro tex. 22. & lib. 2. tex. 10. dicitur esse demonstrationis conclusio. Immo si proprietatis definitio accipiatur, peretur sapè principiu: quod ea definitio æquæ ac proprietatis ipsa ignota sit. Et cū quæstio quid sit supponat quæstionē an sit, dū demonstrandū suscipitur proprietatē inesse subiecto, nō potest vt notū accipi quid seu definitio ipsius. Si ergo prima proprietatis demonstratur, sola subiecti definitio erit mediū. Quod si probentur alia, quæ illius interuētū ex subiecti essentia oriuntur, subiecti definitio per priorē proprietatē determinabitur, aut certè per ordinē ad illā accipietur. Vt enim proprietates ceteræ illius interuētū ex essentia oriuntur, ita per illam cognosci debet: semperq. proprietatis ostendendæ propria & adæquata causa proponetur. Atq. in demonstratione cognoscetur quid sit & cur sit, etsi quid sit nō demonstratur, sed ex demonstratione colligatur. Quid in quā sit & cur sit, nō subiectū, sed proprietatis: quia hæc cognoscuntur ex medio, quod est definitio subiecti: & vtrūq. de eodē cognoscitur, cū idē sit cognoscere quid sit & cur sit: cognoscitur autē cur sit proprietatis, de eadē igitur cognoscitur etiā quid sit. Quod plurib⁹ in Analyticis explicatur. Etsi enim mediū sit definitio subiecti, mediū tamē nō est neque i demonstratione accipitur vt definitio est, sed vt proprietatis causa: neq. substantia definitur formaliter per suarū proprietatū causā, quod secundariū est & accidentariū, sed per suos grad⁹ essentielles. At quoniā proprietatis cognoscitur formaliter per suā causā, definitio illa vt causā proprietatis cōtinet aptissima est ad illius quid explicandū. Mediū

Atque cum demonstratio subiecti vt est proprietatis causa, de potissima intelligas demonstratione. Quoniā cum demonstrationis huiusce mediū oporteat esse indemonstrabile, sola subiecti definitio eiusmodi est. Proprietatis autē definitio vt causā habet in subiecto, sic mediā propositionē facit, quæ per priorē demonstratur, & in primo Posterioris Resolutionis libro tex. 22. & lib. 2. tex. 10. dicitur esse demonstrationis conclusio. Immo si proprietatis definitio accipiatur, peretur sapè principiu: quod ea definitio æquæ ac proprietatis ipsa ignota sit. Et cū quæstio quid sit supponat quæstionē an sit, dū demonstrandū suscipitur proprietatē inesse subiecto, nō potest vt notū accipi quid seu definitio ipsius. Si ergo prima proprietatis demonstratur, sola subiecti definitio erit mediū. Quod si probentur alia, quæ illius interuētū ex subiecti essentia oriuntur, subiecti definitio per priorē proprietatē determinabitur, aut certè per ordinē ad illā accipietur. Vt enim proprietates ceteræ illius interuētū ex essentia oriuntur, ita per illam cognosci debet: semperq. proprietatis ostendendæ propria & adæquata causa proponetur. Atq. in demonstratione cognoscetur quid sit & cur sit, etsi quid sit nō demonstratur, sed ex demonstratione colligatur. Quid in quā sit & cur sit, nō subiectū, sed proprietatis: quia hæc cognoscuntur ex medio, quod est definitio subiecti: & vtrūq. de eodē cognoscitur, cū idē sit cognoscere quid sit & cur sit: cognoscitur autē cur sit proprietatis, de eadē igitur cognoscitur etiā quid sit. Quod plurib⁹ in Analyticis explicatur. Etsi enim mediū sit definitio subiecti, mediū tamē nō est neque i demonstratione accipitur vt definitio est, sed vt proprietatis causa: neq. substantia definitur formaliter per suarū proprietatū causā, quod secundariū est & accidentariū, sed per suos grad⁹ essentielles. At quoniā proprietatis cognoscitur formaliter per suā causā, definitio illa vt causā proprietatis cōtinet aptissima est ad illius quid explicandū. Mediū

Atque cum demonstratio subiecti vt est proprietatis causa, de potissima intelligas demonstratione. Quoniā cum demonstrationis huiusce mediū oporteat esse indemonstrabile, sola subiecti definitio eiusmodi est. Proprietatis autē definitio vt causā habet in subiecto, sic mediā propositionē facit, quæ per priorē demonstratur, & in primo Posterioris Resolutionis libro tex. 22. & lib. 2. tex. 10. dicitur esse demonstrationis conclusio. Immo si proprietatis definitio accipiatur, peretur sapè principiu: quod ea definitio æquæ ac proprietatis ipsa ignota sit. Et cū quæstio quid sit supponat quæstionē an sit, dū demonstrandū suscipitur proprietatē inesse subiecto, nō potest vt notū accipi quid seu definitio ipsius. Si ergo prima proprietatis demonstratur, sola subiecti definitio erit mediū. Quod si probentur alia, quæ illius interuētū ex subiecti essentia oriuntur, subiecti definitio per priorē proprietatē determinabitur, aut certè per ordinē ad illā accipietur. Vt enim proprietates ceteræ illius interuētū ex essentia oriuntur, ita per illam cognosci debet: semperq. proprietatis ostendendæ propria & adæquata causa proponetur. Atq. in demonstratione cognoscetur quid sit & cur sit, etsi quid sit nō demonstratur, sed ex demonstratione colligatur. Quid in quā sit & cur sit, nō subiectū, sed proprietatis: quia hæc cognoscuntur ex medio, quod est definitio subiecti: & vtrūq. de eodē cognoscitur, cū idē sit cognoscere quid sit & cur sit: cognoscitur autē cur sit proprietatis, de eadē igitur cognoscitur etiā quid sit. Quod plurib⁹ in Analyticis explicatur. Etsi enim mediū sit definitio subiecti, mediū tamē nō est neque i demonstratione accipitur vt definitio est, sed vt proprietatis causa: neq. substantia definitur formaliter per suarū proprietatū causā, quod secundariū est & accidentariū, sed per suos grad⁹ essentielles. At quoniā proprietatis cognoscitur formaliter per suā causā, definitio illa vt causā proprietatis cōtinet aptissima est ad illius quid explicandū. Mediū

Dialecticā adiūxerit. Quam à Diis fuisse nobis vnā cū igne cœlitus per Promethēum datam scripsit in Philebo: quod vt in Protagorā ait Ficinus, ea velut ignis illuminat mentē & eleuat ad sublimia. Quibus Metaphisicā videtur Dialecticę nomine significasse Plato; confirmantq. Plotinus in li. de triplici animorū reductione, & Alcino de doctrina Platonis ca. 6. Sebastianus Foxius in 7. de Rep. & Simplicius in comment. tex. 8. lib. 1. Physic. aliq. complures.

At Aristoteles Dialecticā dixit facultatem eam, quæ probabilibus argumentis de quacunq. re disserit. Cuius finis non tam veritas est, quàm in disserendo victoria. *Agarēdeu* namq. & disserere in interrogatioe & cōponitione positū est; quiq. interrogat, paratus sit oportet ad vtramq. partē probandam; quod non nisi probabilibus argumentis fieri potest. Ita in 1. lib. de arte dicendi ca. 1. Dialecticam scripsit *arrīssopos* esse, & ca. 2. propaginem Dialecticę: solūq. has duas inter omnes artes de contrariis ratiocinari, nec determinatū vllius generis esse. Quare in 1. li. de Priori Analytici ca. 1. & li. item 1. de Posteriori tex. 5. & 27. demonstratiuam propositionem hoc distinxit à Dialecticā, quod demonstrator alterā cōtradictionis eligit partē, Dialecticus vtrāque interrogat. Et tex. 34. secundū opinionem inquit ratiocinātibz & solū dialecticę, & c. vt idem sit Dialecticę & ad opinionem tantūm gignēdam.

In extremo namq. ca. 21. li. 2. Priorū, In demonstrationibus dixit principii peti secundū veritatem, in Dialecticis secundū opinionē. Et 1. Topic. ca. 1. demonstratio ex veris & primis est dialectica ratiocinatio ex probabilibus. Et cap. 2. de singulis ex probabilibus dicere Dialecticę est. Et cap. 8. Dialectica propositio est interrogatio probabilis, aut omnibus, aut plurimis, aut sapientibus. Et 1. Elench. ca. 2. Dialecticę orationes sunt, quę ex probabilibus cōtradictionē colligunt. Itē in 1. 10. & 11. & 3. li. Metaph. tex. 2. & plurimis aliis in locis. Vnde illud in 4. l. tex. 5. Dialectica est tērtia, de quibus Philosophia est cognitiua: circaq. idē Philosophia, Dialecticā & Sophistica verfantur; sed Philosophia ratione certa dialectica probabili, Sophistica apparenti. quō factū est, vt dialectica non eā vniuersam artē; quā Logicā dicimus, sed Topicā tantūm partem consueuerit appellare. Vnus est locus, qui aduersari videatur. De qualibet enim ratiocinatione ait in 1. de arte dicendi ca. 1. aut dialecticā vniuersam aut partē eius quandā considerare. Dederunt manus Petrus Victorius & Marcus Antonius Maioragius locum illū interpretantes. Sed intelligere potuisset duas esse ratiocinationis partes, materiam & formā; alteram ingenij & inuentionis, alteram iudicij. Materia & inuentione diuersa est, vt sunt diuersę ratiocinationis species: deq. necessarię materię inuentione agitur in li. Post. Analyticorū, de probabili in libris Topic. de apparenti in libris Elench. At forma cōmunis est omnibus, idem in quauis materia disponenda iudicij, eademq. ratiocinandi præcepta; quę priorum Analyticorum libris continentur: Qui propterea cōmunes reliquis omnibus sunt; cumq. Posteriorum aut Topic. vel Elench. lib. coniuncti perfectam, & absolutam necessarię aut probabilis vel apparentis ratiocinationis tractationem materia & forma, inuentione ac iudicio, constantem faciunt. Et eos Posteriorum potius libris Philosopho liberit adiūgere, quod demonstratio sit potissima ratiocinationis

Exponit
locus ex
Rethor.

A species, quam in principio illius operis precipuē sibi proposuerat explicandam. Itaq. si de qualibet ratiocinationis specie aut considerare dixit Dialecticam vniuersam aut partem eius quandam; Dialecticam vniuersam appellauit Topicam vtraque parte perfectam, materia & forma, inuentione ac iudicio, libris Topicorum & Priorū, in quibus de omni ratiocinatione præcipitur. Partem autē Dialecticę, eosdem illos Priorum libros vt cum Topicorum libris coniungi possent. Quamuis enim iudicare de ratiocinationis forma non solum sit Dialectici, sed & demonstratis & Sophistę: eo tamen loco Rethoricam cum Dialecticā cōparabat; neq. demonstratiuę, sed Dialecticę affinis & cognata Rethorica est: propterea Dialecticę potius, quàm alterius solius, id esse pronuntiauit.

Alius ex
eodem lib.
locus ex-
ponit.

Hinc & illud intelligas, quod est in c. 4. eiusdem lib. Rethoricam ex parte Analytica & Ciuili constare; quam eandem in cap. 2. Dialecticę & Ciuilis dixerat esse propaginem. Analyticam quippe nominat propter Priorū libros, qui Dialecticę pars quædam sunt formamque probabilis quoque & Topicę rationis docent.

TEXTVS.

A meclia d' e xai xai na mēn p' f' uo' s, nepoi dēi na' la xonā z' p' e' xonā, n' dēi n' e' x' s' f' u' x' s' idon' aōt' s' nōm' d' p' la- c' s' i' p' aōu' x' a' o' n' , u' p' a' d' o' n' d' p' a' r' i' t' a' t' e' d' e' p' l' a' t' o' n' i' s' u' d' e' d' o' s' i' m' a' p' t' e' s' p' a' r' e' n' t' i' s' o' i' o' n' d' e' p' r' i' o' r' i' s' , a' d' p' r' e' t' e' r' i' t' , d' i' s' t' i' n' g' u' e' r' i' t' , o' h' u' s' a' i' d' e' a' n' e' a' d' o' n' .

Dubitationem verò habent effectus animæ, num sint omnes habentis quoque communes, an sit aliquid et: anima ipsius proprium. Hoc enim accipere quidem necessarium, non tamen facile. Videtur autem ex plurimis nihil sine corpore pati neque agere: velut irasci, audere, cupere, omnino sentire.

Text. 12.

COMMENTARIVS. XXI.

Na hæc est quaestio: quam duobus modis subiungere licet superioribus, aut enim eum de animæ essentia definitionēq. dubitasset hætenus multa, consequens fuit vt de proprietatibus ac facultatibus dubitaret. Aut in essentia persistens adhuc, tum alia quaestione omnium difficillima obscuritatem illius ostendit; tum verò cum methodum ex propriis accidentibus eam inuestigādī proximē quasi aliud agens iudicasset; hanc de illis quaestione adiungit, ex qua immortalitatis aut mortalitatis cognitio tota pendet; An omnes animæ operationes & affectus communes sint totius habentis, hoc est an insint in toto coniuncto ex anima & corpore, atq. in animali toto, quod animam habet, an verò aliqua sint, quæ in anima sola sustententur, velut illius proprię neq. cum corpore communes; alia in coniuncto toto. Namq. si ex operationibus & affectibus seu facultatibus ad essentiam progredi nos oportet, hoc omnino accipere ac prius determinare fuerit necessarium; vt ex operationum & affectuum conditione essentia quoque conditionem conijcere mox liceat. Si enim ea sint omnes corpori quoq. communes, manifestum erit naturam animæ corpoream prorsus & in materia immerfam esse atq. à corpore inseparabilem. Sin autem aliqua fuerit solius animæ propria, neque communis corpori; incorporea, immaterialis, & separabilis anima illa fuerit, cuius ea operatio vel affectus est. Ita cum animā constet esse substantiam quoniam omnis vita substantia est, differentiam in-

uestigabimus; vt qualis substantia sit intelligamus. Operatio namq. similis vbiq. substantiæ est: & vt viuentium vitales, sentientium sentientes, & rationaliū rationales operationes sūt; ita & separabiliū separabiles. Propterea hoc accipere necessariū.

At non facile. Quoniam pleræque videntur esse communes; atq. in omnibus animam vt corpore, nihilq. sine illo pati aut agere. Pati quidem, inquit Philoponus, quoniam pleræq. harū operationum cum corpore fiunt, hoc est simul patiente motoq. corpore. In ira namque calefcit sanguis circa cor, & in alijs huiusmodi affectibus simili modo. Agere autem; quoniam alia fiunt circa corpora; vt sentiones: & idē nā communes sunt. At intellectiones quoque pleræque sunt circa corpora: communes igitur foret. Modo credere pati cū dixisse propter cognoscētes operationes sensuum, quæ patientiō & suscipiēdo fiunt: cū præferam in organo quoque manifesta sit passio, dum in oculo lumen, in auro sonus, in alijs alia quæpiam qualitas suscipitur. Agere autem propter ceteras. Nutritio siquidem, Accretio, Procreatio, Incessus, & omnino, quas ipse commemorat, appetitiones Iræ, Audaciæ, Cupiditatis, sine corporis vsu & opera non fiunt. Aut pati dixit, quod cum aliqua corporis passione & commotione fiunt: & agere, quod corpus quoque ad illas perficiēdas præbeat organum.

Itaque id, quod Simplicius animæ affectus non omnem eius actionem interpretatur; sed animæ tantum, quæ afficitur & extra se progreditur, quæ inquam cum corpore vt instrumento operatur: nullo modo potest admitti. Inanis enim quæstio foret, vbi manifestum est nullam harum affectionum esse animæ propriam. Est autem maxime difficultatis plena, si ampliore significato de omni actione queratur.

Neque etiam, illud Philoponi, cur hoc accipiendum antea sit, eam esse rationem; quoniam si anima corpore vt instrumento vitatur, proprias habens operationes, in ea definienda corpus accipiendum non est, sicut nec ascia in fabri definitione ponitur. Sin autem ipsa substantiam habet in corpore, vt communes virtutesque sint operationes, necesse est in definitione corpus commemorare. Namque ita Philosophi quæstionem de operationibus & facultatibus ad essentiam traducit, an anima sit actus assistens solum corpori eoq. vt instrumento vtens, an formans & dans esse corpori. Deinde si anima detur in corpore substantiam habere, continuò cōsequēs est operationes omnes esse cōmunes. Immo hæc est Philosophi quæstio: quia cū anima habeat esse in corpore sitq. illius actus & idē pleræq. operationes communes existant quærendum est an aliqua omnino sit illius propria. Quæ sanē quæstio locum non haberet, si ea non haberet esse in corpore, sed eo solum vt instrumento vteretur. Quippe ex hoc consequens esse vidit quoq. Philoponus operationes omnes fore animæ proprias, cum corpore communes nullas: sicut nec hominis fabri operationes cum ascia communes sunt. Neq. etiam illud consequēs est; si proprias habeat actiones, corpore illam vt vt instrumento. Quin hæc potius pugnare dixerim. Nā si propriæ actiones sunt, cum illis commune nihil habet corpus, sed anima per se operatur sola; vt videre est in intellectu. Si vero corpus instrumentum præbet, sanē cōmunes sunt, tum anima vt operandi principio; tum

corpori vt instrumento. Id in sensibus atque operationibus ceteris perspicias, quibus corpus instrumenti famulatur & obsequium confert. Et omnino apertam Philosophus mox pronuntiabit sententiam; si intelligere est phantasia vel non sine phantasia, non potest vtiq. sine corpore esse. Quæ propriam operationem eam esse dñiet, quæ sine corporis instrumento aut affectu immutatione, ab anima sola & in ea sola perfici potest & in qua vt loquitur in 2. de animi ortu cap. 3. non communicat actio corporis: communem verò illam, in qua instrumentū corporis accersit anima, corpuse simul alteratur, cōmouetur, ac mutatur. Cūq. maximam operationum partem communem esse videamus, propterea difficultas est maxima, vt discernamus, an aliqua sit propria, quæ secus habent, quam ceteræ, diuinioremq. nobis naturam indicare possit.

Hinc vniuersas penē animæ actiones percurret Simplicius, quatenus vnaqueque inseparabilis aut separabilis sit definit. In finē namq. inseparabiles prorsus sunt, quod instrumenti formatrices sunt, quibus potest vitaliter moueri: quæ verò instrumenti motrices existunt, nauæ per similes, etsi inseparabiles sunt, quod agendo ad corpus se porrigat, cætenus tamen separabiles appellari possunt, quatenus res motas superant ipsæ meliores sunt tertio loco intellectus actiuus inseparabilis, quod in minori propositione sensu & phantasia vitatur, separabilis, dum in maiori nulla inferiorum illarum actionum indiget opera denique theoreticus intellectus, quatenus circa sensilia & naturalia vitatur, actiuo intellectui similis est, quoniam ex singularibus vniuersalia colligit, qua in re sensu & phantasia eger: dum verò intellectu illa considerat, si ea cū pretensione ad externa intelligit, etsi phantasia nō egeat, quod eiusmodi entia nec sensu nec phantasia comprehendantur; nō intelligit tamen sine phantasia, & idē nec separabilis; quia etsi hæc non cooperetur, consequitur tamen velut vmbra corpus, dum ratio phantasia mouet: neq. ad intelligendū facit, sed obest potius, turbat, & quasi obtenebrat intellectiōnem; ea, quæ sine quantitate sunt & figura & sine corpore, perinde representans ac si his affecta essent. Quod si intellectu sine ad externa pretensione sed in seipso manens & in sui substantiam actionē contrahens contemplatur, tum demum nullum cum corpore commercium habet, estq. prorsus separabilis.

Hos sex gradus inseparabilium separabiliumve operationum Simplicius cōmemorat. Quos ego Aristotelem hoc loco arbitror non cogitare: nec distinctionem illam facultatū fecisse; vt quædam formatrices, alia motrices instrumenti sint. Omnes quippe formatrices illi fuerunt, qui animā omnem actum & formā instrumentarij corporis definiunt. Motum autem si localem Simplicius dicat, vnica est huiusmodi facultas motrix: sin operationem quāuis & vsum instrumenti, sanē materialis omnis & corporea facultas instrumenti motrix fuerit; solus intellectus non item. Denique de tam multiplici separatione non loquitur Philosophus, sed de sola ea, qua solius animæ propria & non cum corpore communis operatio sit, quaque operante anima, nihil patitur neque agat corpus.

De hac nimirum quomodo res habeat, tum est difficile accipere, quod pleræque communes esse manifestum sit: tum necessarium, quod hinc maxime

ximè cognitio animæ pendeatq. ex operatione inuestiganda sit. Addam & cum primis vtil: quod vbi animam incorpoream, spiritalem, atque immortalè esse constitit, itaq. diuinum quiddam admirabimur eam; atque à corpore & caducis rebus abducemus, & ad spiritualia & æterna, vt illi cognata, facillè conuertemus.

TEXTVS.

Μάλιστα δὲ ἴσκει ἰδίον τὸ νοεῖν· εἰ ἔστι δὲ ἡ ψὴ φαντασία πρὸς ἡμῶν αἰσθητικῶν, ἢ τὸ δὲ ἄλλο αἰσθητικῶν, ἢ τὸ δὲ ἄλλο αἰσθητικῶν.

Maximè vero proprium videtur intelligere. At si hoc quoque phantasia quædam est, aut sine phantasia, haud contigerit vti que hoc sine corpore esse.

COMMENTARIVS XXII.

ET si plurimas antea dixerit, omnes tamen alias præter intellectiõnem se nunc in dicit intellexisse. Verè namque ceteræ omnes operationes communes sunt, quod & corpore quoque aliquid patiente fiant, & singularum organum in corpore conficiatur. Sola intellectio solius animæ propria operatio esse videtur. Nam nec intelligendo patitur corpus, sed anima sola, quæ intellectæ rei formam suscipit: nec fingi potest quoniam corporis organo vtatur intellectus actionem suam ponens. Quin etiã immaterialia & spiritualia extra ab omni aliena corpore vniuersalique naturas à rebus singulis separatas comprehendit: & in seipsum redit, suamque actionem contrahit; quod nullũ corpus facere potest. Ac demũ vna hæc diuinissima operatio separatis inest mentibus; in quibus nulla corporis materie societas reperitur.

Cum autem inter passiones & affectus animæ intellectiõnem memorat; meminisse oportet duplex esse passionis genus, quod in sensu quoque distinguendũ esse monebit in tex. 57. lib. 2. corruptens vnum & disperdens, alterum perficiens & exornans. Vtrumque in sensu repetitur; alterum in corporis organo, si obiectũ immoderatũ fuerit; alterum in animæ facultate. At in intellectu alterũ illud solum, quod ita perficit & exornat, vt anima intelligendo fiat omnia, intellectarũque rerum omnium formis supra quàm credi possit ornetur. Quamobcausam tum hoc loco, tum in superioribus, dum text. 3. vbi etiã passiones animæ philosophus nominatus interpretaretur Philoponus, iure optimo Andronicum Rhodium reprehendit, qui librum de interpretatione immeritò Aristoteli adscriptum fuisse causabatur. Quod in libris de anima ibi citatis nusquam intellectiõnes animæ passiones appellentur profertque duo hæc loca Philoponus. At maiorem Simplicius difficultatè mouet.

Philosophum namque ait in proximè superioribus verbis sentire tanquàm communem affectum ita nominasse, vt appetitiõnes item Ira, Audaciæ, & Cupiditatis comprehenderet; quod aut sensus aut non absque sensu sint. Nunc verò ita opponere illi intelligere, vt phantasiam quoque & actionem omnem, quæ sensus superior est, comprehendat. Idcirco enim omnis huiusmodi actio animæ propria esse videtur, quod intus principium sumat & ex seipsa excitetur in nobis. Fateor Aristotelem τὸ νοεῖν & τὸν νόον ita nominasse interdum: quemadmodum in text. 115. lib. 2. & text. 20. & 48. lib. 8. manifestum erit. Hoc tamen loco non arbitror. Tum quia statim exponit se intelli-

gere propriè nominasse, vt est à phantasia distinctum; cum ait; Si autem hoc intelligere est phantasia aut non sine phantasia, haud poterit hoc sine corpore esse. Quibus etiam verbis phantasiam potius significat sub priori facultatum communiũ & inseparabilium genere comprehensam, hoc est sub sensu, quippe ipsa quoque motus est factus à sensu actũ, vt definitur in text. ibi. lib. 2. Tum verò quia phantasia nõ magis videtur esse solius animæ propria, quàm ceteræ antea memoratæ actiones! Corporeæ siquidem p̄torius & materialis facultatis operatio est, quæ determinato vtitur corporis organo.

De solo igitur intellectu solãq. intellectiõne loquitur. De quibus sanè nihil nunc constitui poterat; neq. opportunũ videbatur, vbi dubitatio solũ & quæstiones congerendo, difficultatẽq. huius de anima desputationis exaggerando loquebatur. Regulam igitur hanc duntaxat ponit; quæ duabus conitat partibus. Altera est, si intelligere phantasia quæpiam est, hoc est aut nil aliud quàm phantasia, aut phantasia similis quæpiam operatio, sine corpore esse non poterit: hoc est propria solius animæ operatio non fuerit, quæ sine corpore fiat, sed cum illo quoque cõmunis, sicut & irasci, & audere, & cupere, & omnino sentire. Phantasiam quippe cõmuniẽm eiusmodi operationem esse constat: tum quia sensus operatio est: tum quia in bestiis quoque viget, in quibus materialia omnia, corporea, & cõmunia, nihil propriũ. Tum quia in nobis ipsis determinatio vtitur corporis organo, nec quidquam nisi corporeum, sensile, & singulare comprehendit, nec aliud quidquam est, quàm motus à sensu actũ factus.

Simplicius tamen propositionem illam (si hoc phantasia quædam est) opposito potius accepit modo. Nõ inquam, si intellectus est phantasia quædam, sed si phantasia quædam est intellectus, ideòq. additum dixit (quædã) quia non quæuis phantasia est intellectus, nempe non bestiarum phantasia: neque humana phantasia est intellectus quuius, sed intellectus passiuus, vt in tex. 20. lib. 3. dicitur. At si ita loquaris, non cohærebũt consequentia verba (Aut non sine phantasia) neque ex eo quod phantasia passiuus intellectus nominetur, sapienter deducetur intellectu absolutè nominatũ haud posse sine corpore esse, sed solum illum intellectum passiuum, qui est phantasia. Denique vt intelligere absolutè dixerat maximè proprium videri, ita quod sequitur, de intellectu absolutè, non de passiuo solo, qui est phantasia; intelligendũ est. Vt de illo dubitetur, num phantasia sit, an quidpiam à phantasia diuersum.

Alter pars obscurior est. Si intelligere, inquit, non est sine phantasia, sine corpore esse non potest, siquidem phantasia operatio corporea est, quæ sine corpore non consistit &, vt Themistius loquitur, nisi via & procuracione sensuum visa & imagines animis insculpatur. Obscuritatè autem adfert vox illa (nõ sine) quã non cõstat quo intellectu Philosophus pronũtiauerit. Et Philoponus triplicem illius significatũ proponit. Primò neque impedimẽtum neq. vtilitatẽm indicat: vt si corpus dicitur non sine ymbra esse in lumine. Altero instrumenti necessitatẽm: vt si Achillè dixeris strenuè se in bello gessisse, at non sine lancea. Tertio impedimẽtũ potius: vt cum eos, qui hyeme nauigant, nõ sine tẽpestatibus & periculo dicimus nauigare. Itaq. Philosophũ in-

Q ij

Regula de anima separabilitate

Phantasia esse cõmuniẽm operationẽ.

Phantasia intellectus passiuus.

(Non sine) quos modos dicitur.

Intellectio-
uens solius
anima op-
eratio esse.

Intellectio
vt passio.

Liber de
interpre-
tatione an
Aristot.

terpretatur dixisse, si intelligere non est sine phantasia, ut instrumenti necessitatem significaret: sententiamque fuisse, si intellectus phantasia ut instrumento indiget ad operationem suam obeundam, omnino sine corpore esse non potest. Quocirca distinctio illa, qua tum S. Thomas tum alij plurimi vsi sunt; intellectum ad phantasia & corpore velut ab instrumento pendere, velut obiecto, communemque & inseparabilem operationem fore; si ut ab instrumento pendeat, propriam autem & separabilem, si solum ut ab obiecto, sanè Græcis quoque interpretibus consentanea est: nec solum ex Averroë accepta, qui de instrumento verba hæc Philosophi exponit, duplicemque facit questionem; alteram, an aliqua sit actio propria non vtens corporis instrumento; alteram, an si instrumento non vtatur, circa corpora tamen versetur obiecta. Sed etiam ex Philopono; qui hoc quidem loco interpretatur quæri an intellectio sine phantasia sit velut instrumentum, quo ad operandum intellectus non egeat: mox verò in 3. libro, ubi sine phantasia nihil intelligere animam affirmabitur, vocem, illam (non sine) impedimentum intelligendi significare dicit, dum puro intellectus actui se ingeret phantasia, eumque perturbat: necessarium tamen, ut per phantasia ex sensibus ad intellectibilia prima euehatur intellectus noster. Verum de his in 3. libro pluribus nunc ut nihil definit Philoponus, ita sat si fuerit quid dubitando proponat interpretari.

Pendere à corpore ut ab obiecto ut à subiecto.

Phantasia quid.

Atque obiter adnotare, quid Aristotelis phantasia sit. Cum enim hoc loco de operatione loquitur; quemadmodum intelligere, ita & phantasia operationem significat; dum ait, si intelligere phantasia est aut non sine phantasia, hoc est vel actus ipse phantasia, vel non sine hoc actu imaginandi, consequens est, de eadem hac operatione & actu intelligendum esse illud, quod subiungitur in 3. lib. Nunquam sine phantasmate animam intelligere, necessèque cum phantasmate contemplari; hoc est cum operatione & actu phantasia. Phantasma igitur non speciem in phantasia loquentem, sed operationem & actum ipsius quatenus rei sensibilis forma est, & simulacrum, Aristoteli significauit, quod nunc adnotasse latet.

TEXTVS.

Ἐὰν μὴ εἴη τὸ νοεῖν ἢ ψυχῆς ἐργον, ἢ τῆς ἐνμαρτυρίας ἰδίας, οὐδέ ποτε αὐτὴ αὐτῆς χωρὶς ἐργεῖται. εἰ δὲ μὴ εἴη τῆς ἰδίας αὐτῆς, ἐν αὐτῇ εἶναι ποτε οὐκ ἔστι.

Si quæ igitur est anima actio aut affectio propria fieri sanè poterit, ut ipsa separetur. Sin autem nulla sit ipsius propria, nequaquam fuerit separabilis.

Tex. 13.

COMMENTARIVS XXIII.

EX hypothetica propositione proximè posita, si quæ sit animæ actio propria, continget eam sine corpore esse: si verò nulla sit, non erit; argumentationem quandam instruere Philosophum crediderunt Themistius atque Averroës, quæ ex antecedentis opposito ita consequentis oppositum colligatur, At propria nulla est, igitur à corpore separari non potest. Velut deducit Averroës, qui duplicem in hypothesi questionem posuit, vnam de instrumento, alteram de obiecto, intellectio etsi ab organo corporis non pendeat, à corporea tamen phantasia velut ab obiecto pendet quare ut intellectus à corpore sit abstractus essentia, actione tamen non est: atque ab hoc quidem & illo

A corpore separatur, at non ab omni corpore. Vnicum enim is in tota humana specie intellectus esse putat. quibus si obijcias, ex opposito potius consequentis demolendum antecedens fuisse, illamque ipsam argumentantem formam in t. Phyl. lib. reprehendisse Philopolum, dum iua Melissus colligebat, quod est factum, habet principium, ergo quod non est factum, non habet principium. Respondet ex opposito quidem consequentis ad antecedentis oppositum progrediendum esse, ubi sequela sit necessaria: ab opposito tamen quoque antecedentis argumentari licere ad consequentis oppositum, si sit contingens: proptereaque Philopolum tum in superiori propositione, tum in hac altera verbo illo (ἐσθὲν ἔργον, contigerit) vsu fuisse. In hoc qui per deductionis genere abolito antecedentis abolet consequens: quonia id quod continget sequitur, velut pars antecedentis fit; quia interdum accidit & interdum non accidit. Quæ admodum si dicas: si nauigaue-ro, contingere potest ut prosperè nauigem; si igitur non nauigaue-ro, contingere non potest prosperè nauigatio. Item si animal est id, quod procul cerno, fieri potest ut sit equus; igitur si animal non est, fieri potest ut nec sit equus. At non licet deducere me ne absolutè quidè nauigare posse, aut si non est equus animal omnino esse. Alius etiã fortasse dixerit argumentationis illà formam in reciprocis terminis vim habere, ut operatio propria separabilitatèque reciprocantur. Aut posteriorem hanc argumentationis partem ex priore deduci, non propter antecedentis negationem; sed propter principium illud; si affirmatio est affirmationis causa, erit & negatio causa negationis. Vt enim si habere pulmones est respirandi causa, non habere causa fuerit non respirandi; sic etiam quia operatio propria est cognoscendæ separabilitatis causa, illius negatio erit separabilitatis negatio.

Argumentum ab opposito consequentis ut dicitur.

Attentio quia de anima separetur.

Ego nullam in his argumentationem agnosco; ut nec agnouerunt Philoponus & Simplicius, communemque. Atticorum omnium interpretationem fuisse testatur Philoponus. Sed alteram potius propositionem ceu regulam ad animæ separabilitatem atque immortalitatem cognoscendam in primis necessariam. Nam ex operatione, iuxta methodum antea propositam, ad essentiam, quæ operationis principium est, progrediens, quemadmodum in tex. 12. si intelligere dixerat phantasia est aut non sine phantasia, non potest esse sine corpore; si verò nec phantasia sit nec à phantasia pendeat, potest esse (neque enim ἐσθὲν ἔργον contingentiam significat, sed tantumdem valet ac fieri posse; neque est cur in hoc laboret Philoponus) ita nunc si anima, inquit, operationem habet aliquam sibi propriam non cum corpore communem, poterit à corpore separari; quòd si nullam habeat, non separabitur, sed simul cū corpore interibit, quo circa posteriore hac propositione Philosophum etiam dixeris priorem illam difficultatem plurimum commèdare illiusque utilitatem ostendere; quòd ex eius explicatione pendeat & omnino dissoluatur celebris illa rædudique quæstio & desiderata de animæ nostre immortalitate quæstio.

Sanè utrobique sub conditione loquitur: sed ubi de operatione sermo est, non ait eam separari posse, sed sine corpore esse; de anima verò, contigerit, inquit ipsam separari. Etenim operatio accides est, neque accidenti conuenit à substantia separari ac per se seorsim coherere: quòd si in sola cohereret anima ne-

Seruo de operatione quæ de anima separetur.

ma neque deriuetur ad corpus, verè affirmabitur sine corpore esse, dum anima sola nullo vtens corporis instrumento operatur. Itaque cum de anima dixit separari eo scilicet modo, quo in tex. 21. lib. 2. dicitur, velut perpetuum à mortali nimirum substantiam eam esse accepit. Esse autè hic sermone de anima atq. ex operatione ad substantiam fieri transitum inde manifestum est, quod cum *Philosophus, & in huiusmodi nominasset; statim inquit dicitur, quod anima non in se, sed in corpore existit. Neque enim illud (ipsum) aut ad operationes aut ad affectiones referre licet, quod hæc & numero plurium & genere neutro proferantur, sed omnino ad animam est referendum. Quod cum non intelligeret Averroës, nihil mirum si toto errauit cœlo, Philosophum opinatus ex eo, quod operatio instrumento non indiget corporis, eam confecisse abstractam penitus esse, adhucque in operatione immorari, vbi animam quoq. nominat. Vt mittam consueuisse Aristotelem animam vt substantiam dicere separari operationes autem & accidentia vbiq. affirmare inseparabilia esse.*

Quibus principis quaestio hæc de separabilitate animæ natiua

Nimirum vniuersa hæc quaestio duplici principio nititur. Alterum est, qualis actio est, talè oportet substantiam quoq. esse, & contra qualis est substantia, talem & actionem, quæ à substantia promanat. Quare vt vitæ vitalis est, & sensus sentiens, & rationis rationalis, ita & separabilis essentia propria quoque & eam essentia separabilem actionem esse necesse est. Et rursum quemadmodum ex vitali, sentiente, ac rationali actione verè colligimus vitam, sensum, & rationale principium, sic ex propria & non cum corpore communi actione separabilem item atque à corpore non pendentem essentiam concludimus. Alterum verò, nihil est in natura otiosum, nihil feriatum, sed forma omnis ac natura operationis cuiuspiam principium existit.

Quod tum in omnibus perspicias, tum certa ratio suadeat. Quippe sapienter & ad finem aliquem facit natura quidquid facit, formæq. finis est operatio: Itaque si animam à corpore dicas separabilem esse aliquam eam necesse est propriam operationem habere, quam à corpore quoque separata promere possit & quasi debitum naturæ pensum persolvere. Aut si nullam habeat plane conuinceris inscienter te separabilem esse dixisse, quæ contra generale naturæ institutum etiam ac feriari cogatur. Quocirca optimè Aristoteles si qua, inquit, est animæ operatio propria, quasi diceret, hoc solum est argumentum, hoc indicium vnde cognosci possit num separabilis anima sit an inseparabilis. At si forma & essentia sine operatione esse non potest, multò minùs operatio sine forma atque essentia fuerit. Quare si operatio eiusmodi sit vt sine corpore esse possit poterit quoq. forma & essentia, quæ operationis fons est & origo.

Anima vt naua.

Rursù, si qua, inquit, est animæ operatio propria, &c. Non enim actionem omnem propriam & separabilem esse necesse est, sed aliquam satis est esse, vt anima quoq. separatur: Penindèq. euenit animæ ac nauæ. Nam neq. omnis operatio nauæ à naua separabilis est; non inquam motus & gubernatio nauis: sed intelligere, loqui, ambulare, edere, bibere, & alia his similes, quæ conueniunt illi homini, non vt nauæ. Quare vt naua separatur à naua, non cum priori, sed cum posteriori solum operationis genere: sic anima, quæ tum corpus vegetat, mouet, & omnino gubernat ac regit, quatenus anima est, tum in eo intelligit, quatenus spiritalis & diuini

A natura existit; separare sanè non potest anima ratione priorum operationum, quæ cum corpore communes corporis indigent instrumento; sed vt spiritalis & melior subsistens natura, quæ altera propria operatione vititur, quæ nullum cum corpore commercium habet. Porro ex eo, quod separabilis sit, verè Philoponus immortalè colligit esse; tantumdemq. Philosopho est separabilem esse & immortalè esse. Quidquid enim interit, aut per se interit, quod in sua principia & elementa dissoluatur, quod de simplici forma dici non potest: aut ex accidenti, dum illius subiectum interit, vt ceteræ omnes formæ, tum substantiæ, tum accidentis. Si anima igitur separatur à corpore, neq. dissoluto eo simul extinguatur & ipsa, immortalis nimirum & sempiterna subsistet.

B Si anima igitur separatur à corpore, neq. dissoluto eo simul extinguatur & ipsa, immortalis nimirum & sempiterna subsistet. Quod verò de oculo, aure, manu, & similibus organice partibus obicitur, quæ operationem habent cum reliquo non comunem, videre, audire, apprehendere, nec tamen separabiles sunt, facile habet explicationem. Non enim ita operationem illam habent sibi propriam, vt sola absque reliquarum partium subsidio illam perficiant: verum & eam habet ab anima, quæ corporis vniuersi est actus, nec absque partibus ceteris illa funguntur, sed spiritus à corde ac cerebro transmissio indigent. Animæ verò operatio propria dicitur, ad quam nihil confert corpus, sed sola sibi sufficiens est anima.

C Maius negotium faciunt mentes cœlestium orbium motrices: quæ cum præter motum operationem aliam habeant propriam cum cœlo non communem, Aristoteli tamen separabiles ab eo non fuerunt. Nam & cessaret is motus, sine quo sublunaris hic mundus constare nequit, & imperfectæ forent illæ mentes, quarum finis est motus. Ita sanè Philosophus in 12. Metaph. lib. ratiocinabatur. At si veritatem quæras, possunt nimirum eæ à motu cessare atq. ab illis orbibus separari, & verò etiã separabuntur aliquando adfuntq. plurimæ, immò innumerabiles, eiusdem cum illis naturæ, quæ separata subsistunt nullumque corpus vertunt. Quod si de Philosophi sententia disputetur, magis laborabunt ij, qui mentes illas formantes cœlorum formas ponunt, aut intelligentem animam formam homini assistentem duntaxat, non formantem. Nobis verò, qui illas assistere & hanc formare dicimus, in promptu est respòdere, animam quidem nostram separari à corpore posse & per se subsistere, verè ex propria operatione cognosci: mentes autem ceteras, cum non sint essentialiter vnitæ cœlis, sed per se separata subsistant atque extrinsecè solum ad mouendum accedant, abstractè profus & absque cœlo operationem exercere suam, neque ex ea colligi posse separabiles eas esse, quoniam omni quæque sunt separata neque magis separari possunt.

D Cumque nulla sit illius operationis à motu dependentia, nihil inde licet de motu colligere: de sola essentia colligetur, si ea daret esse cœlo, quemadmodum corporibus nostris dat anima nostra. Deinde cum cœlum sit corpus incorruptibile, illarumq. mentium cum eo Aristotelis calculo naturalis & necessaria vnio, dissolui ea nunquam potest, proptereaq. motum illum metium finem esse putauit. At anima nostra naturaliter quidem corpori vnitur nostro, quandisq. conseruatur corpus, ab illo non recedit: mortale tamen & caducum est corpus: quare si propriam ipsa operationem habeat subsistentem que naturam, post corporis interitum

Q. iij

Separabile & immortalè sunt eadem.

De partibus quædam corporis propriam operationem habeant.

De intelligentiæ cœlorum motibus.

ipsa per se separata subsistet. Quippe mens quoque sine caelo subsisteret, si corpus illud quoque caducum esset.

Ceterum in eo audiendi hoc loco interpretes quidam Graeci non sunt, praesertim Themistius & Philoponus, quod animam dicant separabilem quidem esse ab hoc crasso & aspectabili corpore, at separari nunquam ab aethereo alio & fulgido. Vniuersè namque Aristoteles de omni corpore loquitur: atque si operatio eiusmodi est, vt absque vilius corporis vlu fiat ab anima, vt & a separatis omnino mentibus; consequens est substantiam quoque ab omni profus corpore separabilem esse.

Non temerè verò credideris non sine causa Philosophum secus in priori, quam in posteriori, propositionis huius parte locutum esse. Si qua, inquit, est operatio animæ propria, fieri poterit vt separatur; at si nulla est, nequaquam erit separabilis. Posterior pars absoluta est & certam sententiam continet: tum quia nullum aliud est separabilitatis argumentum: tum quia otiosum nihil natura patitur; otiosaque foret separata forma, quæ nullam habere operationem posset. At prior pars non ita est definita, sed magis dubia. Non enim absolute ait separatum iri, sed fieri posse vt separaretur: quoniam si propria operatio adfit, sufficiens est hæc separabilitatis argumentum, neque separata feribitur. Sed modum non prouidens, quo tunc operetur, vitæve illius conditionem intelligens, firmare omnino non est ausus. Quam tamen nobis proposuit, regula, vt Philoponus in proëmio loquebatur, communiter omnibus Philosophis placuit; & ijs, qui immortalem, & ijs, qui mortalem animam crediderunt. Omnino enim ex operationibus substantias iudicare oportet.

Aristotelis hac regula omnibus probata.

TEXTVS.

Ἄλλα κεν εἶναι τὴν ψυχὴν ἢ ὄντων, πολλὰ συμβαίνει, εἰς ἀπειροῦς τῆς ζωῆς ὁρίσας κατὰ τὴν φύσιν ἢ ἰδίαν τὴν ἀφύπνου τὴν ζωῆς, τὸ ὄντων ἀχώριστον γὰρ εἶναι αἰεὶ μὲν σώματος ἑνὸς ἑνός.

Sed ut recto quatenus rectum accidunt multa, velut puncto aeneam sphaeram tangere. Nec tamen hoc separatum tanget rectum. In separabile namque, siquidem semper cum corpore quopiam est.

COMMENTARIUS XXIV.

NVllam hæc aliam sententiam cõrinent, quam explicationem quandam posterioris partis superioris propositionis; qua si nulla sit propria operatio, animam in quiete separabilem non fore. Si enim ita habuerit, anima erit sicut rectum. Atque vt recto accidunt multa que proprietates conueniunt; quemadmodum puncto duntaxat tangere sphaeram: hæc tamen non nisi in materia quapiam conueniunt illi, neque tangit separatam vllam sphaeram, sed aeneam aut ligneam, materiãve alia contentam: quippe sphaera ab omni materia separata nulla datur; nec vllum est rectum, planève superficies vlla, nisi qua corporis cuiuspiam terminus est. Ita profus intelligendum erit habere animam, cuius nulla sit operatio propria: etsi inquam plures habeat operationes, pluresque affectiones; nusquam tamen illi nisi in corpore conueniunt. Neque secus animæ attribuentur,

quàm rectum tangere puncto sphaeram dicitur. Nam vt recto quatenus rectum est proprietas hæc attribuitur, etsi re ipsa non tangat nisi in materia quapiam: sic operatio aut affectio tribuetur quidem animæ, sed eam nusquam nisi in corpore habebit.

Hinc etiam planius intelligas quæ sit operatio propria, quæ communis. Propria namque operatio est, velut si rectum abstractum absque vlla materia tangeret; communis autem, cum vbique cum materia concretum & implicatum tangit. Itaque oculi actionem Aristoteles propriam non diceret, qui operationem propriam appellat eam, quæ sine materia est.

Potèrò planum rectum non nisi puncto tangere orbem, accuratè demonstrat Mathematicus in secunda propositione tertij elementu Euclidis. Si nãque pluribus punctis aut quantitate quapiam tangeret, posset ab vno puncto ad aliud linea duci; at hæc non extra, sed intra orbem caderet: nulla siquidem orbis pars coextenditur plano. Quod Geometricè, non naturaliter, verum esse ait Aueroes in com. 3. lib. 1. de caelo, & Com. 8. lib. 3. Metaph. quippe si quantitates hæc per se & secundum suam naturam considerentur, ea est illarum conditio: at si in corporibus naturalibus accipiuntur, nullum est fortasse corpus tam exactè sphericum, quod solo tangat puncto. Quare de Mathematico, qui in separatis quantitatibus cogitatur, non de naturali contactu accipienda illa est propositio: quæ Aristoteli familiare Mathematicis ad explicanda naturalia vti. Non ignoro quid Guillelmus Ocham in quod li. 1. quaest. 9. & Gregorius Ariminensis in 2. sent. lib. quest. 2. contra peruulgatam illam & demonstratam propositionem scripserit: sed nihil est, quod sapientem Philosophum mouere debeat.

TEXTVS.

Ἐἴθε δὲ ἢ τῆς ψυχῆς τὴν πάντων μὲν σώματος, ὁμοῦ ποιεῖσθαι, φοβῆς, εἰς, τῆρος ἐπὶ ζωῆς, ἢ τὸ φιλοῦντι ἔμψυτοι σώματα πύπτοι παρὰ τὴν σώμα μινυεῖν τὸ πρὸς τὸ ἴδιον ὄντων, ἢ ἐναρξῶν παθημάτων συμβασιόντων, μὴδὲ παρὸς τὸ ἴδιον φοβῆσθαι, εἰς τὸ ἔξω μικρῶν ἔμψυτων κινεῖσθαι, ἢ τὰ ὄντων τὸ σώμα, ἔστω ἐχθρῶν ὄντων ὀρθῶν, ἢ τὸ πρὸς μάλα φοβερῶν: μὴδὲ τὸ φοβερῶν συμβασιόντων, ἢ τὸς τὰς ἰδίας ἰσχυρίας τὸς φοβερῶν.

Videntur autem & anima affectus omnes esse cum corpore. Ira, Mansuetudo, Timor, Misericordia, Audacia, ad hoc Gaudium, & amara e, & odisse. Etenim simul cum his patitur aliquid corpus. Argumento autem est, aliquando quidem à vehementibus ac manifestis affectibus accidentibus nisi il irritari aut terri. Inter idem autem & à paruis & obscuris moueri, cum tanger corpus atque ita se habet vt cum irascitur. Præterea magis hoc perspicuum: quoniam nullo occurrente terribili, in affectibus sunt qui perterriti.

COMMENTARIUS XXV.

IAM verò quoniam non constabat, num aliqua sit anima propria operatio; ex manifestis progreditur: operationibusq. omissis, in quibus dubitatio versabatur, affectus accipit ita sentis & concupiscentis partis; in quibus corpus item perspicuum est cõmoueri. Quod tum ad questionem antea propositam pertinet, num omnes animi affectus cõmunes sint; tum ad id, quod mox subiunget

de modo animam definiendi, Num inquam in eius definitione accipiendum sit corpus & materia. Si enim plerique philosophi illius affectus materiales & corporei sunt, ipsam quoque animam maxima saltem ex parte necesse est eiusmodi esse, ideòq. cum materia & corpore definiendam.

Omnes igitur animæ affectus corpori quoque communes esse videntur, propterea quòd non solum agit anima, sicque, Mansuetudinis, Timoris, Miserationis, Audaciæ, Gaudij, Amoris, & Odij, actum promittit, sed & quidpiã patitur corpus, dum aut calefcit & accenditur sanguis, aut refrigeratur, aut turgescit aut sublidet, aut ad exteriora effunditur, aut ad interiora contrahitur. Et per corpus, inquit Themistius, secreta plerumque animæ cogitationes & affectus produntur. Nam & ruborem effundimus cum effuscimur verecundia, & pallescimus, dum timemus. Vitalis tamen passio est, non qualis inanimatorum: quoniam internum principium habet à cognitione & appetitu, & omnino ab affectu animæ. Sanè actio ubique est formæ, passio materiæ: quare si affectus animæ corporique communis sit, ager in eo anima, corpus patietur.

In affectibus agit anima, patitur corpus.

Nam etsi instrumenta plerisque actionibus subministrat, si tamen ferietur anima aut à corpore tollatur stolidi sunt & mortua instrumenta omnia, nec agit quidquam, nisi ab anima moueantur; illorumque omnium actio est moueri & agitari. Id in sensibus, in cessu, nutritione, ac procreatione facile animaduertas. Nam etsi in sensuum organia alia quædam sit passio, quæ forinsecus ab obiectis sensibus infertur: ea tamen aut non semper adest, aut nisi ab organo vt animatum est, inferiorique animæ concursu suscipiatur, animata & vitalis passio non est, sed qualis ab eisdem obiectis in corpora quoque inanimata deriuatur. Quippe aer quoque illuminatur, & sonat, & repletur odoribus: & calefcunt ac refrigerantur, humectanturque & sicantur inanimata corpora. In irascensis porò & concupiscentis partis affectibus maior est & magis multò manifesta hæc vitalis passio. Quippe & perspicuum est alterari corpus, & ab interiori animæ apprehensione atque appetitu immutari. Immo in cæteris actionem magis vigere dixeris, quam passionem; at in affectibus hæc illustriorem passionem & corporis immutationem esse.

Propterea ex his potissimum hoc loco ratiocinatur Philosophus: duplicique vitur argumento. Alterum est, quod aut de diuersis hominibus, aut de eodem temporibus diuersis considerato accipi potest. Quosdam enim homines videas vehementibus licet occurrentibus rebus, quæ affectum aut amotis & concupiscentiæ, aut iræ, aut terroris commouere possent, nullo tamen modo affici neque permoueri: alios autem vel re leuissima incitari. Et etndem item hominè nec à magnis interdum obiectis, interdum vel à minimis perturbari. Causa nimirum est alia atq. alia corporis temperatio; aut phlegmatica & frigida, aut cholericæ & calida; & aut accensus sanguis & circa eor bulliens, aut gelidus & torpens, aut corpus multo semine turgidum, aut inanis & exhaustis vas; & cibi aliqui libidinem magis mouent, alij extinguant.

Alterum verò, quod etsi nullum occurrat obiectum, quo anima cognito permoueat, ob solam tamen corporis dispositionem & motum excitatur affectus; corpore scilicet animam imitate; per-

A in dèque disposito atque cum irascitur. Iratus namque, ait Auerroës, valdè facile mouebitur ex re modica prouocante iram. Melancholici ob atræ bilis motum perterrentur perpès, perindèque afficiuntur ac si valdè terribile quidpiam ac formidandum occurrisset, cum tamen occurrerit nihil. Et cum fame, siti, morbo ve vexamur, proniores ad iracundiã sumus, facileque exandescimus. Nimirum quod ex corporis temperatione atque habitu pendet, solius animæ proprium nõ est, sed commune cum corpore: in omnibus autem huiusmodi affectibus plurimum potest corporis temperatio. Immo plus Themistij iudicio, quàm sensuum organa in sentiendo. Hæc enim minùs benè affecta sensuum functionem impediunt: at mala corporis temperatio affectum non impedit, sed permouet potius & acuit. Inde animi mores corporis temperatũ sequi Galenus scripsit. Quamquam non negauro, tum materiæ, tum instrumenti vim in affectibus hæc habere corpus. Certam enim sedem certamque temperationem possunt. Materiæ inquam, vt immutatur, Instrumenti, vt eo vitur anima in a-

B gendo. Sed verè contra argumentatur Philoponus si propterea quod eiusmodi affectus ex corporis temperamento pendit illudque sequuntur, corpoream atque inseparabilem animam esse concludas, igitur si temperamentum non sequatur, licebit quoque concludere incorpoream & separabilem eam esse. At permulti sunt, qui corpore prauè affecti affectum illius nõ sequuntur, sed repugnãt rationes frænãt & cohibent, immò & fastidiunt corpus & affligunt. Quod omnino non facerent, nisi incorporea & separabilis esset anima nostra. Nihil enim despiciere illud potest aut affligere ac demoliri, ex quo ipsius conseruatio pendet: quippe sibi ipsi interitum procuraret: quin salutem illius & conseruationem ubique vult. Ergo tudes, idiotæ, & imprudentes homines, qui non ratione sed sensu pecudũ more viuunt, corporis temperationem & affectus sequuntur: at illi non item qui philosophiæ præceptis imbuti ratione ac prudentia ducuntur vt homines. In illis affectuũ tum ortus tum exitus à corpore est: at in his aut à ratione corpus licet torpès, vbi pro honestate opus est, excitante oriuntur, aut certè si corporis motus præueniat rationem, in eã desinunt ratione scilicet motum cohibente.

C Hæc vero Aristoteles hoc loco prætermisit, quoniam id solum agebat, vt affectus hocce cum corpore communes esse ostenderet: quæ si addidisset, credidisset fortasse quispiam ab animo potius illos quàm à corpore pendere. Qui tamen hoc Philosophi loco ad mortalitatem concludendam abutuntur, duobus modis peccat. Primum, quòd dùm de affectibus duntaxat, non de omni operatione Philosophus loquitur (de vniuerso quippe operationum genere iam dixit, aliquam fortasse propriam esse posse; & intelligere videri esse proprium) generale ipsi argumentum proponunt, nullam omnino sine corpore esse. Deinde quòd non vident illud ipsum, quod de affectibus dicitur, posse immortalitatis argumentum fieri, si prudentem hominem animaduertant affectibus dominari eosque ratione temperare ac vincere.

D Affectus prudentis viri & imò prudentis, vt habeat.

Quis

TEXTVS.

Εἰ δ' αὖτως ἔχει, δηλονότι ἡ τὰ πάθη λέγουσιν ἄνευ αὐτοῦ, ὡς περ εἰς ἄλλο παύεται. οὐ γὰρ ἐπιφέρει, κίνησις τις τῶ πνεύματι, ἢ κίνησις, ἢ διακίνησις, ἢ πῶς ἐνεργεῖ τὸ δὲ ἐξ ἑσῶ. ἢ πῶς ἢ πῶς φρονεῖ τὸ διακίνησις αὐτῶν ψυχῆς, ἢ πάσης, ἢ τῆς παύσεως.

Si verò ita habet, perspicuum quòd & affectus rationes materiales sunt: quare definitiones tales. Velut Irasci motus quidam talis corporis aut partis aut facultatis, ab hoc, huius gratia. Et propter hæc iam naturalis contemplari de anima, aut omni, aut tali.

COMMENTARIUS XXVI.

PER paucis verbis tria ex superiori probatione colligit. Si enim verè probatum est affectus animæ proprios non esse, sed cum corpore cõmunes; primùm consequens est eos rationes materiales esse: quippe corpus materiale est, quodque corporeum est, materiale nimirum est. Siue autem rationem cum Philopono interpreteris formam, siue cum Simplicio vitalem actionem; perinde fuerit. Eadem namq. sententia constabit; siue affectus dixeris materiales esse accidentarias formas, siue materiales actiones, λέγος tamen, si acutè loqui volueris, formam potius, notionem, essentiam, & naturam, quæ definitione comprehenditur, significabit tibi. Nam Philosophus essentia definitionem adiungit, dum alterum illud deducit (quare definitiones tales) hoc est cum materia. Si enim definitio vbiq. talis esse debet, qualis est res, quæ definitur; si affectus materiales sunt & corporei, cum materia & corpore definire illos oportebit. Iræ adfert exemplum, quam omnibus causis commemoratis definit. Motus quidam est tanquam generalis forma & affectibus omnibus communis. Siquidè materiales & corporeæ immutationes sunt omnes; motusq. omnis materialis est & in corpore quopiam consideratur. Addidit autem (quidam) vt vitalem motu indicaret: alioqui motus absolute pronuntiatum nimis ià latè ad inanimata quoque patebat. Aut motum absolute posuit tanquam genus: motum tamen non quæuis, sed vitalem intelligens, quonia de huiusmodi solum, qui affectibus inest, loquebatur. Et (quidam) velut differentiam adiunxit, vt feruorem & ebullitionem sanguinis iræ propriam indicaret. Deinde adiunxit (talis corporis aut partis) velut materiam materialeve causam. Quam vel ita accipias; quia non quoduis corpus permouetur Ira, sed quod organicum est & viuès, atque aded sensus & appetitionis particeps. Neq. totum huiusmodi corpus, quemadmodum in aliis quibusdam totum fortasse accipiendum erit, vt si tactum definias aut aliquid aliud, quod totius affectio sit. Sed pars illius quædam, nepe cor, quod in hoc affectu præcipue permouetur. Vel potius tale corpus sanguinem dixit, qui accenditur & feruet: & partem cor, in quo maximè feruor is excitatur. Sic enim ipsemet paulò post interpretabitur, cum iram definit feruorem sanguinis aut calidi circa cor. Vbi verò addit (aut facultatis) efficietem ostendit causam: siue illam interpreteris animæ appetitum irascentemq. virtutem; siue calorè corde contentum & accedentem sanguinem. Ab hoc, mouentem & excitantem causam velut obiectum iræ significat; Iniuriã scilicet, qua quis affectus est, vel iniuriosum obiectu. Propterea enim irascitur

ἀλλοτρίω

ἡ δὲ definitio

A & commouetur appetitus sanguisque accenditur, quoniam iniuriã affectus est. Denique (huius gratia) finalem causam indicat, vt illam sibi vltimatur iniuriam. Quare si ex his omnibus absolutam iræ definitionem colligas, iram dices esse in viuente ac sentiente corpore intrinsecus excitatam motum sanguinis in corde feruetis, ob appetitum vindictæ iniuriæ illatæ. Quam definitionem cum materia esse constat.

Tandem quoniam qualis est operatio, talem oportet substantiam esse, ex affectibus tãquam operationibus ad animam velut principium & causam progredieris; ad naturalem Philosophum colligit pertinere agere de anima aut omni aut tali. Propterea verò ita locutus est, quoniam incertam ac dubiam in superioribus quæstionem illam reliquit, num aliqua sit anima operatio propria. Si enim nulla sit propria, sed omnes cum corpore materiaque communes agendum illi erit de omni anima; quia omnis erit materialis & corporea, quique materiam & corpus considerat, animam quoque materiale & corpoream formam considerabit. Sin autem aliqua sit operatio solius animæ propria, anima nimirum illa nullam habebit cum materia corporeve commercium: quare nec ad naturalem pertinebit, cuius omnis consideratio est cum materia. Et omnino in text. 2. lib. 6. Metaph. & cap. 1. lib. 1. de part. anim. illius esse dixit agere de omni anima quæcumque non sine materia. Et vniuersè magis in text. 12. 19. & 26. lib. 2. Physic. naturalem formarum considerationem omnem ad materiam contraxit: & text. 83. lib. 1. eiusdem operis mortales tantum & caducas formas complecti. Egimus hac de re satis in generali totius operis præfatione, intelligentemque animam quoque vt est essentialis forma materiæ, sic naturali consideratione contineri ostendimus. Vt iam non sit opus in his diutiùs immorari.

B Propterea verò ita locutus est, quoniam incertam ac dubiam in superioribus quæstionem illam reliquit, num aliqua sit anima operatio propria. Si enim nulla sit propria, sed omnes cum corpore materiaque communes agendum illi erit de omni anima; quia omnis erit materialis & corporea, quique materiam & corpus considerat, animam quoque materiale & corpoream formam considerabit. Sin autem aliqua sit operatio solius animæ propria, anima nimirum illa nullam habebit cum materia corporeve commercium: quare nec ad naturalem pertinebit, cuius omnis consideratio est cum materia. Et omnino in text. 2. lib. 6. Metaph. & cap. 1. lib. 1. de part. anim. illius esse dixit agere de omni anima quæcumque non sine materia. Et vniuersè magis in text. 12. 19. & 26. lib. 2. Physic. naturalem formarum considerationem omnem ad materiam contraxit: & text. 83. lib. 1. eiusdem operis mortales tantum & caducas formas complecti. Egimus hac de re satis in generali totius operis præfatione, intelligentemque animam quoque vt est essentialis forma materiæ, sic naturali consideratione contineri ostendimus. Vt iam non sit opus in his diutiùs immorari.

D hinc sermonem esse; dum ex materiali operatione colligitur essentiam quoque animæ, quæ cum materia sit, considerandam esse. Ideòque minus benè illum interpretari naturalem tum de tali tum etiam de omni anima agere, dum immateriales quoque & celestes quatenus naturalium causarum considerat. Nam vt Philosophum mittam non coniungendo, sed diuidendo membrumq. membro opponendo loqui, neque dicere (de tali & de omni) sed contra potius (de omni aut tali) celestium animarum naturam & essentiam non considerat naturalis, sed solum quod sint, & illorum corporum motrices sint: neque de illis, sed de mortalium duntaxat animabus tractationem in hisce libris instituit: deque harum operationibus & affectibus loquebatur, dum hanc propositionem deduxit, Naturali aut de omni aut de tali anima agendum esse.

Διαφορῆτος εἰ αὖ ἐλεγετο ὁ φυσικός τῆς ἐξ ἀλλοτρίω ἀνθρώπου οἰονόρη πῶς εἶναι ὁ δὲ πῶς ἐρεῖν αὐτὴν κίνησις, ἢ πῶς οἰονόρη, ὁ δὲ, ἔστιν ὡς ἀπὸ ἀλλοτρίω ἀνθρώπου, ἢ ἀπὸ τῆς οἰονόρης, ὁ δὲ πῶς οἰονόρη, ὁ δὲ πῶς οἰονόρη, ὁ δὲ πῶς οἰονόρη.

Diuerso autem modo definitur naturalis & Dialecticæ horum vnum quodque velut Ira quid est. Hic enim appetitum vniuersæ aut eiusmodi qui dicitur: ille vero feruorem sanguinis aut calidi circa cor. Horum autem hic quidem materiam reddidit, ille vero formam & rationem.

COM.

COMMENTARIUS XXVII.

QUAE duo postremo dixit, animae affectus cum materia definitus esse; naturalemque Philosophum aut de omni anima, aut de ea, quae cum materia sit, debere agere; occasionem tantisper digrediendi dederunt (hac quippe per digressionem fuisse dicta, fatebitur ipsemet in tex. 18.) dum plures ac differentes definiendi modos proponeret; quibus naturalis philosophi proprius sit ac naturalibus rebus & verò animae accommodatus eligeret. Quod eo maxime consilio factum est, ut cum posuisset, quemadmodum animae substantiam naturalis consideraret, nempe ut est in materia atque corpore inseparabilis; conuenientem quoque definiendi modum adiungeret. Vnum quodque enim ut est, ita intelligi ac definiendum debet. Quare si cum materia quoque definire naturalem oportet. Sanè ita definiendos affectus esse iam dixerat; neque aliud agit, quam ut id magis explanet, differentiam naturalis ac Dialecticæ definitionis ostendens.

Dialecticus namque dum non scientiarum & exactarum rerum cognitionem quaerit; neque rerum essentiam sibi docendam proponit rerumve naturam imitatur; sed ad ostentationem & iactantiam probabiliter de omnibus disputatione studium omne suum conferens, superficialia quavis contentus; etiam rem cum materia coniunctam definiendam accipiat cum definitionis problema tractat, per solam tamen formam definit: quæ definitio superficialiariam cognitionem adfert, non totius rei ut est. Non enim est sola & pura forma, sed forma in materia, & cum materia permixta. Neque quod est inseparabile, definiendum est ut separabile. Cur autem ita definiat Dialecticus, causa est; quia formam accipit, non ut constituit definitæ rei naturam, sed ut quidpiam est, quod declarandi vim habet. Quemadmodum si iram (in eodem siquidem proposito iam exemplo persistit Philosophus) dixeris vicissim appetitionem esse aut eiusmodi quidpiam, quod per se absque materia vlla vel subiecto consideretur. Hoc enim aliquid sanè est, quod ad iram pertinet, sed integra iræ natura non est: quàm motum item quendam talis corporis aut partis aut facultatis significare in superiori oratione posuit.

Quis autem motus ille sit nunc aperte dicit; feruorem esse in quiens sanguinis aut calidi circa cor. Est inquam motus feruoris; talis corporis, hoc est sanguinis, talis partis, hoc est cordis, talis facultatis, hoc est caloris. Calor quippe sanguinè in corde feruere facit. Itaque ubi Dialecticus formam proposuit, materiâ naturalis adiungit. Cùm enim naturalis per materiam dicitur definire, intelligendum non est (ut sapienter adnotauit Simplicius statimque adiungit Philosophus) solam cum materiam definiendo commemorare, sed materiam potius formam à Dialectico commemoratam adiungere: ut ita exactam illius rei cognitionem adferat, quæ formam habet in materia atque inseparabilem formam ut inseparabilem definiat. Quare per materiâ potissimum definire illum Philosophus dixit, ut quare à Dialectico differat ostenderet; quod alter solam formam sine materia, alter materiam quoque ad seiscit. Quj si solam materiam diceret, nihil proprium, sed commune duntaxat & incertum diceret.

Quamquam Dialecticum in quiens definire per formam, non dixit *μαρτυρῶ* sed *ἰσχυρίζομαι*: non formam propriè dictam, quæ alteram rei partem significat, actum & perfectionem materię; quo-

Dialecticæ definitio quavis.

Naturalis definitio quavis.

Per Dialecticum per formam definit.

A niam hæc ad aliquid est neque accipi potest ut est forma, quin materia simul acciperetur, ut ex tex. 26. lib. 2. Physic. intelliges. Quare nec Dialecticus iram dicens vltionis appetitionem esse, appetitionem hanc accipit ut est causa accensionis sanguinis circa cor. Si quidem causa quoque est ad effectum, eaq. definitio materiam item inuolueret, essetque naturalis non dialectica. Verùm *ἰσχυρίζομαι*, hoc est speciem potius & rationem; velut vniuersale quoddam attributum per se est absolute acceptum ut res quædam est, ordine ad materiam vel effectum. Quo magis vana est & superficialiari cognitio ac definitio: quia cùm abstractat à causa, communis nimis est, neque demonstrationis, quæ rei per causam cognitionem pariat, medium esse potest. Naturalis nec per solam formam, nec per solam materiam definit: quoniam utramque hanc, ut forma & materia vicissimque causæ sunt & idè cum relatione, considerat, eiusque definitio perfecta est, scientiaria, & aptum demonstrationis medium.

Quid verò Mathematicus? sanè is dum abstractat à materia abstractat item ab ea, quæ forma propriè forma nominetur: quippe hæc ad aliquid sunt, neque ubi materia non est, forma esse potest. Quare nec per materiam nec per formam cum dixeris definire, nisi similitudine quadam, dum similitudinariam quandam tum materiam tum formam considerat: materiam inquam intellectualem, & contentientem illi formam, magnitudinem & numerum, figuramque & proportiones illorum.

Ceterum quod Philosophus feruorem sanguinis circa cor velut materiam esse ait, appetitionem autem vltionis velut formam, duobus modis interpretari licet. Primum quidem quoniam sanguis in corde feruens materiale quidpiam est; quod ab vltionis appetitione accenditur: illud consideratur in corpore, quod est ut materia; hoc in anima, quæ est forma. Deinde verò quia cum feruoris sanguinis in corde plures possint esse causæ; cibus & potus, febris, vehementior æstus, immoderata corporis exercitatio, vltionisque cupiditas; illud velut commune quidpiam est & genus, quod materiam refert; hoc peculiare & proprium, quod formæ communitatem illam contrahentis ac determinantis vim habet & ut differentia in definitione accipitur: Eademque vltionis cupiditas tum feruoris causa est, tum ipsius iræ velut forma.

TEXTVS.

ὁ μὲν εἰς τὸν λόγον, ὁ δὲ τὴν ἀποδείξασθαι ἀναγκαῖον ἢ εἶναι πῶς τὸ εἶναι τὴν αἰτίαν, εἰ ἐστίν.

Hæc enim ratio, quæ rei. Necessè autem esse hanc in materiis talibus fieri.

COMMENTARIUS XXVIII.

M Agnoscere vereor, ne prima huius cõtextus verba secus legenda sint quàm Philoponus & apud Simplicium Plutarchus legerit. Illi enim sub distinguendam orationem & membrum membrum opponendum esse voluerunt, atque ita legendum (Hæc enim ratio, illa verò rei) hæc sententia; hæc quidè definitio, quæ Dialectici est, rationè & formam continet; illa verò, quæ naturalis, rem, hoc est substantiam & materiam. At non erat opus id ipsum repetere, quod iam dixerat (horum autem hic quidem materiam reddidit, ille verò formam & rationem). Satius est absque membrorum distin-

Mathematica definitio quavis.

